

Százötven éve született Dankó Pista

A NÓTAKIRÁLY LEGENDÁJA

Születését balladai homály, életét a mai iparszerű „sztárkultuszban” is elképzelhetetlen rajongás övezte. Szegénység, tüdőbaj, lányszöktetés, írók-költők barátsága, félezer szerzemény, dicsőség, korai halál – az életút mérföldkövei. Dankó Pista, a főlsővárosi szegénysorról induló cigányfiú muzsikáját a cári udvar is megtapsolta.

NYILAS PÉTER

Muzsikás cigány apjától csak tüdőbaját és hegedűjét örökölte Dankó Pista. A hegedűt sihederkorában zálogba csapta egy korcsmában, a betegség viszont elkísérte rövidre szabott életében. Élettörténete igazi romantikus regény, mintha csak kedvenc írója, Jókai Mór vetette volna papírra.

Született ott, ahol szív nem terem

Születésének helyéről maga is rejtélyesen nyilatkozik önéletrajzában, amelynek megírására Gárdonyi Géza kérte. Így fogalmaz: „Születésemre vonatkozólag legjobb lenne, ha a helyet nem említenéd, hanem így írnád: Született ott, ahol szív nem terem. Mindenki tudni fogja, hogy hol születtem.”

Báló István vendéglője

Az 1879-es árvíz idején Dankó Pista Bálók szatymazi tanyáján kapott menedéket. Az ismeretséget egy máig megmaradt, korabeli fénykép is tanúsítja: a dalköltő kisebb társasággal áll Báló István vendéglője előtt, a fának támaszkodva. A fotográfiát megőrizte a dédunoka, s ugyancsak vendéglőtulajdonos Báló István, akinek Ady Endre utcai, Koccintó névre keresztelt kocsmájának falán látható a fénykép főlnagyított másolata. Ő mesélte a szájról szájra szálló történetet, amely szerint Dankó Pista egy alkalommal kissé fölöntött a garatra, leesett a kocma háromfokú lépcsőjén, s még hangszerét is összetörte. A helyi hagyomány szerint ennek emlékére született az „Eltörött a hegedűm...” kezdetű nóta is...

Egyes források szerint ifjabb Dankó István szülőháza a szegedi Felsőváros cigányfartályán, a Hangász utcában (a mai Bihari utca 13. számú ház helyén) állt. Mások Szeged-Főlsőtanyát (ma: Szatymaz) említik. Keresztlevelében az 1858. június 14-i dátum szerepel. Első gyermekként született, s kilenc esztendő volt, amikor apja meghalt. A kisfiú mellett még három húga, Irén, Etel és Róza maradt félárván.

A „malacbanda” „kutyúprimása”

Apja halála után Pista nem járhatott tovább iskolába: csak három elemi, egy református, meg egy lutheránus iskolát végzett. Nem maradt azonban műveletlen „vadzseni”. Falta a könyveket: előbb diáktársaitól kért kölcsön olvasnivalót, aztán amikor jutott rávaló, egész könyvtárat gyűjtött. Dumas, Victor Hugo, Jókai műveit különösen szerette.

Hegedülni az országos híru Erdélyi Náci tanította – két hónapig. A legnagyobb gyerekek korán munka után kellett néznie, vályogvetéssel kereste a krajcárokat. Nem tartozhatott hát a hangszervirtuózok közé, de ha játszott, a kortársak szerint szívéből szólt a muzsika.

Dankó Pista édesanyjával. Édesapját kilencévesen veszítette el

FOTÓ: MÓRA FERENC MÚZEUM TÖRTÉNETI FOTÓTÁRA

Alig tizenöt évesen mint „kutyúprimás” hasonszörű zenésztársaiból „malacbandát” verbuvált. Velük járta a környékbeli tanyavilágot, ahol akkoriban nagyon keresték az olcsó muzsikásokat, akik kevéske pénzért, harapnivalóért, kis hordócska borért húzták a talpalávalót.

Tömörkény írja, hogy a multság gyakran duhajkodásba csapott át. A cigánybandát fölzarvarták az eperfára, ott kellett játszaniuk – vagy a primást vödörben eresztették le a kútba, „s onnan húzta föl a szomorkodóknak a hallgatót...”

Háromszoros lányszöktetés

Dankó bandája muzsikált Joó Ferenc arcképfestő tanyájában is. A 17 éves, kékszemű cigánylegény itt szeretett bele a gazda 13 esztendőös Ilonka leányába, akinek persze nem ilyen jöttment vőlegényt szántak. Három esztendei vágyódás után hiába kérte meg a lány kezét Pista nevében Daróczy Pál puszta kapitány (a betyárvilág híres csendbiztosa), a leendő após mindkettejüket kizavarta a birtokról. Ilonka azonban a kapuban egy szál rózsát adott Pista kezébe. (A szerelem virágának emléke egész életében végigkísérte Dankó dalköltészetét: a rózsá több mint félszáz nótája címében vagy szövegében szerepel.)

A kitarató kőr kétszer sikertelenül szöktette meg a lányt, harmadjára azonban a kisteleki templom oltára előtt szentesítették szerelmüket.

A herceg gyűrije

A vendéglők, kocsmák és tanyák közkedvelt muzsikusa saját szerzeményeivel lopta be magát a szívekbe (Egy cica, két cica..., Eltörött a hegedűm, Most van a nap lemenőbe...). Népszínművekhez írt betétdalokat, s közel félezer nótát költött. Zenéjéhez Pósa Lajos, Gárdonyi Géza, Békefi Antal, Tömörkény István írt szöveget.

Daltársulatot szervezett, bejárták az Alföld, s a Felvidék nagyobb városait. Még Moszkvába és Szentpétervárra is eljutottak. Egy anekdota szerint a cári udvarban adott koncertnek akkora sikere volt, hogy az előadás végén Miklós herceg oda ment Dankóhoz, s elismerésként legszébb briliánsgyűrűjét a muzsikussal húzta. Ezt látva, a többi vendég sem akart elmaradni a nagylelkűségben: sorra gratuláltak, s mind egyik ujjára ráhúztak egy-egy gyűrűt. Amikor mindkét keze megtelt, a nagybögös főlsőhajtott: „Drága jó Istenem! Miért adtál nekünk csak tíz ujjat...?!”

Együtt a királynéval

Ő az egyetlen a népies műzenében, akinek alakját írók, költők sora örökítette meg. Már életében irodalmi személyiséggé nőtt: Ady, Juhász Gyula versben szólta hozzá, Móra, Tömörkény, Rákosi Viktor írásainak szereplőjévé avatta, Gárdonyi József (az Egri csillagok szerzőjének fia) regényes életrajzát írta meg. Életéről Jávor Pál főszereplésével készült el 1940-ben a kétszázadik magyar hangosfilm.

Betegségének elhatalmasodása idején a „Pósa-asztal” társasága gyűjtést indított, s az egész ország adakozott gyógyítására. Egy télen át San Remóban kúrálták (onnan is lankadatlanul küldözgette haza új szerzeményeit) – a végzetes kór azonban legyőzte. A dalköltő 1903. március 29-én, sógora budai lakásában meghalt.

Pesten Herczeg Ferenc is búcsúztatta, s ötszáz cigány húrján sírt a nóta: „Eltörött a hegedűm...” Szegeden a múzeum előtt ravatalozták föl, Pósa és Tömörkény köszönt el tőle. A Belvárosi temetőben díszsírhelyet kapott. Pósa Lajos vitte végig a szoborállítás tervét is. Margó Ede szobrászművész csak a márvány árát fogadta el, honoráriumot nem. A műalkotást, helyenként méltatlan viták után, Erzsébet ki-

BEMUTATJÁK DANKÓ PISTA HEGEDŰJÉT.

A szegedi Móra Ferenc Múzeumban őrzik Dankó Pista hegedűjét. A hangszert bemutatják jövő héten szombaton, a múzeumok éjszakáján. A kulturális programokkal színesített est csúcspontja az lesz, hogy a szegedi dzsesszhegedűs, Frankie Látó megszólaltatja a híres hangszert.

rályné szobra közelében állították föl, 1912. október 20-án. Az életében legendássá lett primás azóta is itt, a Stefánián pengeti hegedűje nyakán szívet-lelket melengető dalait. A nótakirály kultuszát a szegedi Dankó Pista Emlékeért Alapítvány ápolja.